

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА ЛУЧИЦЬКОГО В ІСТОРИЧНОМУ ТОВАРИСТВІ НЕСТОРА ЛІТОПИСЦЯ

У статті висвітлена наукова діяльність видатного історика-медієвіста Івана Васильовича Лучицького в Історичному Товаристві Нестора Літописця.

Ключові слова: історичне джерело, документ, землеволодіння, І. В. Лучицький.

Доля видатного українського історика-медієвіста Івана Васильовича Лучицького (1845–1918) тісно пов'язана з Київським університетом. Саме у роки навчання на історико-філологічному факультеті Київського університету Святого Володимира (1862–1866) сформувався науковий світогляд майбутнього вченого. Його потяг до знань, самоосвіта, володіння іноземними мовами та наполеглива праця допомогли молодому істориком розпочати свою наукову діяльність. Згодом І. В. Лучицький стає професором Київського університету (1877–1907) та членом-кореспондентом Петербурзької АН (1908).

У перший період своєї наукової діяльності (1860–1870) І. В. Лучицький досліджував переважно історію Франції XVI ст., релігійні та соціально-політичні рухи.

Другий період наукової діяльності вченого почався з кінця 1870-х років. Основну увагу в цей час І. В. Лучицький приділив економічній історії нового часу, зокрема історії українського землеволодіння. Цій проблемі вчений присвятив цілу низку своїх наукових праць та довів існування общини в Україні в минулому і наявність її пережитків у XIX ст.

І. В. Лучицький був потужним дослідником, прекрасно знав архіви, ввів до наукового обігу нові документальні джерела з історії України. Під час своєї науково-пошукової роботи він постійно працював у приватних архівах, у архівах волосних управлінь, в архіві Київського університету Святого Володимира, у Полтавській і Чернігівській казенних палатах. Вчений ретельно досліджував різноманітні судові справи, генеральний опис Лівобережної України – Румянцевський опис, який вважав своїм головним джерелом, а також використовував оповідні джерела. Інформацію про географічне положення близько 3,5 тис. населених пунктів Лівобережної України, про кількість дворів і чисельність населення, про майнове становище сімей, а також опис оброблюваної землі, городів, лісів і промислових підприємств І. В. Лучицький черпав саме з Румянцевського опису.

Протягом 1882–1901 рр. вчений активно друкувався в різних наукових виданнях і зробив кілька археографічних публікації з історії України, в основному з її аграрної історії та історії української общини.

І. В. Лучицький був дійсним членом наукового Історичного Товариства Нестора Літописця (далі ІТНЛ), на засіданнях якого виступав з науковими доповідями та повідомленнями, які згодом побачили світ на сторінках друкованого органу Товариства – часопису «Читання в Історичному Товаристві Нестора Літописця» (далі ЧІТНЛ).

На засіданні ІТНЛ 20 грудня 1881 р. І. В. Лучицький зробив доповідь про значення, характер та зміст опису малоросійський полків, складеного за наказом генерал-губернатора Малоросії графа Румянцева у 1767 р.¹ В цій доповіді вчений висвітлив передумови та причини, що призвели до складання опису, а також вказав на те з якою метою складався опис. І. В. Лучицький зазначив, що згідно пануючих тоді правил, слід було визначити станові права кожного та затвердити їх права на земельні володіння. Тому спосіб складання опису та його характер значною мірою відрізняється від інших відомих на той час описів. До опису слід було додавати копії всіх документів на право володіння. Вчений розповів детально про те у який спосіб збиралась інформація для опису, як скликалася комісія для перевірки наданих матеріалів

для опису тощо. В кінці доповіді І. В. Лучицький дійшов висновків, що величезна кількість цінної інформації, яку містить опис, стане невичерпним матеріалом для дослідження соціально-економічної історії України кінця XVII та всього XVIII ст., особливо для виявлення нових явищ в житті України, які раніше заперечувались, а саме – обцинних форм володіння. І. В. Лучицький заявив, що цей опис – один із самих цікавих та оригінальних описів поземельної власності в Україні, з яким не може зрівнятися жоден збережений закордонний опис.

25 квітня 1882 р. на засіданні ІТНЛ І. В. Лучицький виступив з доповіддю на тему «Сліди обцинного землеволодіння в Лівобережній Україні XVIII ст.»². В цій доповіді вчений представив висновки, зроблені ним у результаті дослідження Румянцевського опису малоросійських полків та польських актових джерел. Спочатку вчений розповів про існуючі в його час форми обцинного землеволодіння в Лівобережній Україні.

Дослідивши польські акти початку XVII ст., вчений дав загальну характеристику населення тої місцевості, що входила вже за його часів до складу Полтавської губернії, потім вказав на зміни в соціально-економічному житті, які там відбулися після війни під проводом Богдана Хмельницького. Порівнюючи дані Румянцевського опису та досліджених ним польських джерел, І. В. Лучицький довів, що існували обцинні форми володіння в українських землях. Вчений обґрунтував, що ця форма володіння була формою обцини в її ранній фазі існування, тобто обциною без переділу землі, а з правом кожного члена обцини брати під обробку стільки землі, скільки він міг обробити.

До обговорення доповіді І. В. Лучицького долучився О. Ф. Кістяківський, вказавши на актуальність та малодослідженість даної теми.

На засіданні ІТНЛ, яке відбулося 23 січні 1883 р., І. В. Лучицький виголосив доповідь про умови договорів прихожан зі священниками у XVIII ст. в Полтавській губернії³. Джерелами цього дослідження стали знайдені вченим документи, які додавались до Румянцевського опису, а саме: чотири договори сіл Козлово, Келеберов, Самовиця і Каневець зі священниками. Вказавши на роль, яку у XVIII ст. відігравала громада в адміністративних питаннях та поземельних справах (продажу, уступки, найму, розділу між членами обцини та ін.), І. В. Лучицький з'ясував, що права громади простирались і на сферу духовних і церковних справ. Як вільна, самоврядна обцина громада користувалась правом вибору своїх власних священників, яких вона обирала серед духовних та світських осіб. Єпископ лише благословляв обраного. Саме від громади залежало відношення людей до новообраної особи. Громада укладала з обраним обов'язкову для останнього угоду про розмір нагороди за треби, а з іншого боку визначала розмір земельних угідь, які обраному священнику для користування надавались з частини обцинних земель. На цих двох пунктах відношення громади до духовенства була зосереджена доповідь І. В. Лучицького. До обговорення доповіді долучилися С. Т. Голубев, Ф. Г. Лебединцев та Д. І. Багалій.

27 лютого 1883 р. на засіданні ІТНЛ І. В. Лучицький виступив з критичними зауваженнями на доповідь Д. І. Багалія «Про займанщину в Лівобережній Україні у XVII і XVIII ст.», яку останній виголосив на попередньому засіданні 13 лютого того ж року⁴. У загальних висновках до доповіді Д. І. Багалій стверджував, що в теперішній час не має можливості фактично довести існування в Україні у XVIII ст. загального обцинного землеволодіння, а якщо й існувало таке обцинне землеволодіння десь, то воно було вже другою сходинкою, а першою сходинкою було все ж таки приватне землеволодіння. І. В. Лучицький з такими висновками не погодився, зауваживши, що дослідники можуть зробити протилежні висновки, користуючись різними методами дослідження історичних джерел. Оперуючи документами, І. В. Лучицький зміг довести, що обцинні землі існували на всій території південної частини Лівобережної України. Він знайшов у документах беззаперечні докази та вказівку на те, що такі землі існували повсюдно, вони не належали нікому особисто, ними користувалися всі члени обцини. Протилежні висновки у доповіді з опонентом могли з'явитися ще й від того, що саме розуміння терміну обцинне землеволодіння не однакове.

І. В. Лучицький переконливо довів, спираючись на документи з історії користування обцинними землями, що обцинне землеволодіння в Україні могло бути і без переділів. Вчений звернув увагу на значення терміна «займанщина», і визначив, що приватна займанщина, про яку говорив Д. І. Багалій у своїй доповіді, свідчить про те, що в Україні у XVII–XVIII ст. існувало обцинне землеволодіння. Приватні ж особи просили у обцини дозволу на те, щоб зайняти землю. І. В. Лучицький для точності навів кілька історичних доказів цього явища.

На річному засіданні ІТНЛ 20 березня 1883 р. І. В. Лучицький зробив повідомлення «Про общинне землеволодіння в Малоросії у XIX та XVIII ст.»⁵. Оперуючи новими фактами, роздобутими вченим з архівних документів та Румянцевського опису, а також із власних спостережень за сучасними залишками общинних порядків, які застосовували в Полтавській губернії, І. В. Лучицький доповнив і розширив своє попереднє дослідження, про яке доповідав у квітні 1882 р. Вчений дав детальну характеристику сучасним порядкам общинного користування землею в селах Мухиха, Пищика та ін. Золотоніського повіту. На підставі опублікованих ним актів, охарактеризував роль общини – громади у XVIII ст. у поземельних справах, її права стосовно общинних земель, виділення з них земельних часток, їх поділу та ін.; повідомив про способи користування общинною орною землею, сінокосами, лісами в общинах Переяславського полку у XVIII ст., а також навів низку прикладів про кількість общинних земель в різних общинах того ж полку в тому ж XVIII ст.

9 жовтня 1883 р. на засіданні ІТНЛ І. В. Лучицький розповів про нові матеріали до Румянцевського опису⁶. Вчений доповів про результати своїх досліджень в архівах Полтави, а саме про те, що описи Лубенського, Миргородського, Гадяцького, Полтавського полків зберігалися в Полтавській казенній палаті. У 1878 р. більша частина документів загинула під час пожежі. Залишилася лише зв'язка документів міста Пирятин, одного містечка Лубенського й одного містечка Пирятинського полків та кількох сіл Гадяцького полку. Охарактеризувавши ці джерела, І. В. Лучицький вказав на низку інших документів, знайдених ним в Полтаві, які доводили права власності на землю різних монастирів. На одному з документів, який належав Київському Пустинно-Микільському монастирю, вчений зосередив свою увагу, так як в ньому містились деякі вказівки про способи користування общинними землями в містечку Єремеевка.

На засіданні ІТНЛ 29 квітня 1884 р. І. В. Лучицький виступив з доповіддю відносно смуту на лівому березі Дніпра у 1687 р.⁷. При дослідженні та упорядкуванні додатків до Румянцевського опису, вчений знайшов серед матеріалів по Переяславському полку три нові документи. Серед них: витяг із засідання Переяславського суду 1688 р. по справі про бунт; купча за 1698–1697 або 1699 рр.; купча 1689 р., видана жителями Золотоніського повіту. Як наголосив І. В. Лучицький, особливе значення мають перші два документи. Як видно з матеріалів судової справи, вся Воронковська громада взяла участь у козацькому повстанні. Старшина та крамар були у беззахисному положенні. Очолив козаків Петро Романенко. Потерпілими стали Іван Сулима, сотник Максимович і крамар Константинович. У який спосіб було придушено цей козацький рух з матеріалів справи невідомо. Можливо козацька старшина сама вжила відповідних заходів по придушенню повстання. Згодом з'явився Думитрашко, який знався на цих справах. За його ініціативи з громади було стягнуто величезний штраф на користь потерпілих, який лишився в кишенях самого Думитрашка. У 1688 р. за наказом гетьмана Івана Мазепи розпочався суд, який постановив стягнути з Романенка та Думитрашка штрафи. З джерела не видно чи сплатив штраф Думитрашко, проте вказано, що Романенко був позбавлений своєї худоби.

Другий документ свідчить про те, які наслідки мав козацький рух. Цей документ – купча, яка була видана сотнику Стефану Домонтовському сином одного з учасників бунту 1687 р.

До того часу, коли І. В. Лучицький знайшов і дослідив вказані вище документи, основними джерелами з яких можна було дізнатися про цей бунт були літописи Величка та Самовидця. В них міститься дуже коротка інформації про те що, коли був скинутий гетьман Самойлович козаки учинили бунт і крамолу. З цих джерел можна було дізнатися про характер бунту, а про те де саме він відбувся інформації не було. Тому знайдені і досліджені І. В. Лучицьким документи стали цінним джерелом інформації для дослідників козацького руху.

13 травня 1884 р. на засіданні ІТНЛ І. В. Лучицький взяв участь у обговоренні доповіді В.Б. Антоновича про «Прилуцького полкового осавула Михайла Мовчана та його записку книгу»⁸. Стосовно згаданого в цій доповіді контракту І. В. Лучицький зауважив, що з даному документі не міститься жодна інформація про існування в Україні права вибору прихожанами священика, хоча виборне начало існувало вже тоді повсюдно. Прихожани самі обирали собі священика, з яким вони укладали угоду, а потім пропонували свого кандидата на затвердження архієреям. Іноді священик зобов'язувався користуватися виділеним йому громадою наділом землі та не брав плати з прихожан за треби; а коли священик з віком залишав свою посаду,

він укладав угоду з громадою та рекомендував замість себе свого приятеля або родича. Про такі правила общини вже доповідав І. В. Лучицький минулого 1883 р. на одному з засідань ІТНЛ.

На засіданні ІТНЛ від 3 травня 1885 р. І. В. Лучицький виступив з повідомленням про приватні архіви. Зокрема мова йшла про документи архівів Стаховичів та Велецького, які торкаються питань поземельного володіння та фінансової організації наприкінці XVII – на початку XVIII ст. в Україні⁹. Вчений дав коротку характеристику документальних джерел цих двох приватних архівів і підкреслив їх значення та важливість для дослідження економічної й фінансової історії України, історії питної справи, побуту та звичаїв українців у XVII ст. І. В. Лучицький зазначив, що низка документів цих архівів має відношення до сябринного землеволодіння.

На засіданні ІТНЛ, яке відбулося 3 квітня 1888 р., І. В. Лучицький знову виступив з доповіддю про сябринне землеволодіння як особливу та оригінальну форму володіння землею відмінну від общинної та подвірної форми землеволодіння в Україні¹⁰. Особливу увагу в доповіді вчений приділив назвам сіл та сімейній організації українців. Детально розповів про джерела, які дали можливість вченому зробити такі висновки, зокрема, про матеріали Румянцевського опису (про Любецьку сотню, роди Константиновичів і Стаховичів та ін.).

29 січня 1889 р. на засіданні ІТНЛ І. В. Лучицький повідомив про нові матеріали з історії землеволодіння в Україні у XVII – XVIII ст., знайдені ним в Київському центральному архіві у справах, що надійшли туди з Київського губернського правління. Значну увагу вчений приділив детальному аналізу вироблених норм звичаєвого права у сфері землеволодіння в Лівобережній Україні XVII–XVIII ст., особливо тим, які безпосередньо торкалися питання конкретної форми та порядку заїмки земель¹¹.

Про хуторне землеволодіння в Україні вказаного періоду своїми думками поділився Голова Товариства М. Ф. Владимирський-Буданов, що стало цінним доповненням до доповіді І. В. Лучицького.

Іван Васильович Лучицький також плідно займався археографічною діяльністю. Завдяки його науково-пошуковій роботі в архівних установах та бібліотеках на сторінках ЧІТНЛ з'явилась ціла низка цінних писемних джерел. Частина з опублікованих ним документів безпосередньо торкалася соціально-економічної історії України.

«Матеріали з історії землеволодіння в Чернігівщині та Сіверщині (1603–1645 рр.)», підготовані до друку І. В. Лучицьким, складаються з семи грамот польських королів XVII ст. Сигізмунда III та Владислава IV на право володіння землею дворянам та боярам¹². Це документи про відносини польської шляхти з українською козацькою старшиною, яка отримувала від короля земельні наділи та права на них, про умови утримання земель за виконання деяких повинностей (служба при замках, земська воїнська повинність), характеристика форм володіння землею.

У передмові до виданих на сторінках ЧІТНЛ матеріалів І. В. Лучицький повідомляє, що документи ці взяті ним з Румянцевського опису, що знаходився у Чернігові й переданий до Академії Наук, а також з паперів колишнього голови Чернігівської губернської земської управи Н. Константиновича. Всі вони датуються першою половиною XVII ст., тобто тим часом, що безпосередньо передували національно-визвольній війні в Україні 1648–1657 рр., менш відомому та дослідженому на момент їх публікації, ніж наступні роки. На думку І. В. Лучицького, з цих документів не можна ще було робити тоді будь-яких певних висновків, тому що кількість їх надто обмежена. Проте, друкуючи їх, автор мав за мету поповнити деякими новими фактами історію людських взаємовідносин, які сформувалися в цій місцевості під час польського господарювання та історію землеволодіння в ті часи. Більша їх частина – це жалувані грамоти, або підтверджувальні грамоти на володіння землями у межах Чернігівщини та Сіверщини різними боярськими родинами, які жили там здавна¹³. Ці родини, або точніше складні сімейні союзи, збереглися на Чернігівщині та Сіверщині й після війни. Майже всі вони перетворилися на козаків, які пред'явили колись дані їм грамоти польських королів для затвердження їх прав на землю, якою вони володіли й до війни й після неї. Таким чином, завдяки цим грамотам була надана можливість з більшою або меншою точністю занести до карти розподілу поземельної власності та поземельних володінь інформацію, яка надала можливість зберегти своє положення й після вигнання поляків, тобто після війни¹⁴. З іншого боку, в грамотах

визначались й умови, за якими утримували землі вказані в цих документах колишні боярські сім'ї, тобто повинності різного характеру та різних градацій, які покладались на бояр (у вигляді служби при замках, чи у несенні земської військової служби тощо)¹⁵. Повинності ці детально викладені у грамотах, і в цьому відношенні грамоти польських королів дають можливість встановити факт збереження та спадкоємності цих форм утримання земель і при гетьманах, які наслідували при роздачі земель ті самі традиції: віддачі земель з зобов'язанням несення тих чи інших повинностей, головним чином військової, у вигляді «служби на добром коню з риштункою воєнною» (універсал 1670 р.)¹⁶. Нарешті, дещо додають ці документи і до характеристики форм володіння землею – володіння групового, цілими великими сім'ями, сьбрами, на що чітко вказує опублікована І. В. Лучицьким на сторінках ЧІТНЛ грамота польського короля Сигізмунда III від 20 грудня 1609 р.¹⁷.

Всі матеріали видані автором мовою оригіналу (одна з грамот опублікована польською мовою). Упорядник зберігав мову оригіналу навіть у тих випадках, коли різні частини одного документа були написані різними мовами. Пропуски позначені в тексті крапками, скорочення залишені нерозкритими.

На нашу думку, використовуючи опублікований на сторінках ЧІТНЛ І. В. Лучицьким матеріал, можна скласти чітке уявлення про соціально – економічні відносини в Україні XVII–XVIII ст., про роль соціальних груп, станів (шляхти, духівництва, міщан, козаків) до і після Хмельниччини.

Безпосереднє відношення до історії фінансів та фінансового управління в Україні XVII та XVIII ст. має опублікований на сторінках ЧІТНЛ І. В. Лучицьким універсал гетьмана Івана Мазепи про введення тютюнової та горілчаної оренди від 8 травня 1690 р.¹⁸. Документ свідчить, що тютюнова та горілчана оренда в лівобережних полках була введена для поповнення казни. Як відомо, на час публікації цього джерела історія фінансів та організація фінансового управління в Україні XVII–XVIII ст. представляла собою «*terra incognita*» у широкому смислі цього слова.

В історичній літературі кінця XIX ст., як стверджував І. В. Лучицький, не лише не існувало детального дослідження з цієї проблеми, але навіть не був зібраний у достатній кількості матеріал для такого дослідження. Лише порівняно незначна частина його, яка належала переважно до XVII ст., була видана; значний масив матеріалу зберігався і в офіційних, і в приватних архівах, очікуючи на дослідника та видавця. У зв'язку з тим величезним значенням, яке має фінансова справа для вивчення долі та розвитку народного життя, І. В. Лучицькому здалася важливою публікація цього документу, який знаходився в той час в архіві ІТНЛ. Це джерело було видане Товариством з метою поповнити матеріал, що вже був у розпорядженні істориків, та з надією спонукати тих, у кого зберігаються документи XVII та XVIII ст. до їх публікації. Для початку й був виданий універсал гетьмана Мазепи, що знову встановлював в Україні тютюнову та горілчану оренди, як засіб поповнення казни. Згідно цього універсалу, свобода винокуріння зберігалась цілком, заборонялося лише утримання шинків та продаж у роздріб горілки. Мінімум кількості горілки, яка продавалася оптом, був встановлений у розмірі ста кварт. Універсал особливо цікавий у тій своїй частині, де викладається історія введення оренди. Він проливає світло на той порядок обговорень та затверджень різних фінансових проектів, який існував тоді в Україні¹⁹.

Таким чином, значну увагу І. В. Лучицький приділив вивченню українських аграрних відносин, історії землеволодіння в Україні. Основу праць вченого з історії української общини складають досліджені ним матеріали Румянцевського опису. Більшу частину своїх робіт І. В. Лучицький опублікував у 1883–1884 рр.

Аналізуючи наукову спадщину І. В. Лучицького, зібрані, досліджені й збережені ним документальні матеріали з історії України, слід зазначити, що і сьогодні вони мають велику науково-пізнавальну цінність.

Отже, наукова діяльність І. В. Лучицького в Історичному Товаристві Нестора Літописця дала свої плоди у вигляді наукових публікацій на сторінках часопису ЧІТНЛ та інших виданнях. Його праці з соціально-економічної історії України перекладали французькою та німецькою мовами. Наукова спадщина вченого стала вагомим складовим української та зарубіжної історіографії.

- ¹ Лучицкий И. В. О значении, характере и содержании описи малороссийских полков, составленной по приказанию г. губ. Мал. гр. Румянцева в 1767 г. // Чтения в Историческом Обществе Нестора-летописца (далі – ЧИОНЛ). – Кн. 2. – Отд. I. – С. 165–166.
- ² Лучицкий И. В. О следах общинного землевладения в Левобережной Украине XVIII в. // ЧИОНЛ. – Кн. 2. – Отд. I. – С. 178–179.
- ³ Лучицкий И. В. Об условиях договоров прихожан со священниками в XVIII в. в Полтавской губ. // ЧИОНЛ. – Кн. 2. – Отд. I. – С. 191.
- ⁴ Лучицкий И. В. Критические замечания на сообщение Д. И. Багалея «О займанщине в Левобережной Украине в XVII и XVIII вв.» // ЧИОНЛ. – Кн. 2. – Отд. I. – С. 196–198.
- ⁵ Лучицкий И. В. Об общинном землевладении в Малороссии в XIX и XVIII вв. // ЧИОНЛ. – Кн. 2. – Отд. I. – С. 200–201.
- ⁶ Лучицкий И. В. О Румянцевской описи и о материалах, могущих по известной степени заменить ее // ЧИОНЛ. – Кн. 2. – Отд. I. – С. 211–212.
- ⁷ Лучицкий И. В. Несколько данных о возмущении в 1687 г. на левой стороне Днепра // ЧИОНЛ. – Кн. 2. – Отд. I. – С. 233–234.
- ⁸ Сведения о заседаниях Исторического Общества летописца Нестора в 1878–1887 гг. Заседание 13 мая 1884 г. // ЧИОНЛ. – Кн. 2. – Отд. I. – С. 238–239.
- ⁹ Лучицкий И. В. О некоторых документах архивов Стаховичей и Велецкого // ЧИОНЛ. – Кн. 2. – Отд. I. – С. 249.
- ¹⁰ Лучицкий И. В. О сябринном землевладении // ЧИОНЛ. – Кн. 3. – Отд. I. – С. 16–18.
- ¹¹ Лучицкий И. В. Новые данные для истории землевладения в Малороссии // ЧИОНЛ. – Кн. 4. – Отд. I. – С. 3.
- ¹² Лучицкий И. В. Материалы для истории землевладения в Черниговщине и Северщине (1603–1645 гг.) // ЧИОНЛ. – К., 1901. – Кн. 15. – Вып. I. – Отд. III. – С. 3–15.
- ¹³ Грамота короля Владислава IV, подтверждающая грамоту короля Сигизмунда III землянам Кондрату и друг. Даничам на землю Перовщину и другие. 20 августа 1634 г. // ЧИОНЛ. – К., 1901. – Кн. 15. – Вып. I. – Отд. III. – С. 7–10.
- ¹⁴ Охранная грамота польского короля Владислава IV дворянину Борису Грязному... 15 февраля 1640 г. // ЧИОНЛ. – К., 1901. – Кн. 15. – Вып. I. – Отд. III. – С. 10–11.
- ¹⁵ Грамота польского короля Владислава IV, подтверждающая Стародубским дворянам Михаилу, Осипу и Илье Рубцам право владения их родовыми именами // ЧИОНЛ. – К., 1901. – Кн. 15. – Вып. I. – Отд. III. – С. 14–15.
- ¹⁶ Грамота польского короля Сигизмунда III Остерским боярам Михаилу и Титу Гладким на право владения землей под условием исполнения некоторых повинностей. 10 февраля 1603 г. // ЧИОНЛ. – К., 1901. – Кн. 15. – Вып. I. – Отд. III. – С. 4–5.
- ¹⁷ Грамота польского Короля Владислава IV, подтверждающая дворянам Даничам и Масловичам право владения Шуковщинской землей под условием отбывания военной конной повинности. 22 ноября 1642 г. // ЧИОНЛ. – К., 1901. – Кн. 15. – Вып. I. – Отд. III. – С. 11–12.
- ¹⁸ Грамота польского короля Сигизмунда III, которую он утверждает продажу дв. Пероцкими их земли Пероцковщины со всеми угодьями дв. Бакуринскому. 20 декабря 1609 г. // ЧИОНЛ. – К., 1901. – Кн. 15. – Вып. I. – Отд. III. – С. 5–6.
- ¹⁹ Лучицкий И. В. К истории финансов и финансового управления в Малороссии XVII–XVIII вв. // ЧИОНЛ. – К., 1901. – Кн. 15. – Вып. I. – Отд. III. – С. 20–23.

В статье освещена научная деятельность выдающегося историка-медиевиста Ивана Васильевича Лучицкого в Историческом Обществе Нестора Летописца.

Ключевые слова: исторический источник, документ, землевладение, И. В. Лучицкий.

The article tells about the scientific activities of the prominent historian Ivan Luchytskyi in the Historical Society of Nestor the Chronicler.

Keywords: historical source, document, land ownership, I. V. Luchytskyi.